

TALLER: VISITA COL-LABORATIVA A L'EXPOSICIÓ «VINYETES MIGRANTS»

Esquema del taller

Desenvolupament General: 55 minuts

1. Introducció

4 min.

- Breu presentació de l'exposició i distribució en equips

1. Treball en equips

10 min.

- Distribució de tasques a cada equip que analitza els fragments assignats.

1. Bloc 1: L'exili

9 min.

- Introducció sobre la Guerra Civil i l'exili
- Anàlisi de la imatge del camp de concentració de Josep Bartolí
- Explicació de la figura de Josep Bartolí

1. Bloc 2: Del gran trauma a l'Underground

18 min.

- Breu explicació sobre la postguerra
- Explicació del concepte «èxode rural» i diferència amb la migració exterior.
- Anàlisi de «Petrilla, la sirvienta Palurdilla»: èxode rural, analfabetisme i dona sota el franquisme.
- Anàlisi de «Garafía»: Migració irregular cap a Amèrica.
- Anàlisi de «Història de l'Anna a Santa Coloma»: èxode rural i barraquisme a les grans ciutats espanyoles.

2. Bloc 3: Migracions Globals

8 minuts

- Breu explicació sobre les migracions actuals
- Anàlisi de "En Bandada": situació laboral de les dones migrants
- Vitrina: tasques de rescat humanitari a la Mediterrània

3. Bloc 4: Epíleg (I colenda)

5 minuts

- Altres migracions. Migrants europeus
- Anàlisi de «Esclavos del trabajo»

1. Introducció

4 min.

En primer lloc es presenta l'aula didàctica i l'exposició. Creada pel MUHIC es centra en explicar com els còmics han vist les migracions contemporànies a Espanya entre la Guerra Civil i l'actualitat. Entenem que el còmic és un instrument didàctic amb un enorme potencial, no sols un entreteniment, i serveix per acostar de manera senzilla realitats complexes com les migracions. És per açò que es va apostar des del primer moment per portar l'exposició cap a la Comunitat Valenciana i itinerar-la.

Aleshores se'ls explica que anem a realitzar una xicoteta visita guiada a l'exposició però de manera col·laborativa. S'organitza al grup en 7 equips repartits de manera igualitària (en parelles o trios generalment), als quals se'ls distribueixen les 7 targetes amb els diferents punts d'interès escollits i s'assenyala quin contingut han de mirar.

Actualment disposem de 7 targetes numerades del 1 al 9 excloent el 4 i 6 (varem comprovar que 9 equips necessitava massa temps; açò permet fer un xicotet joc d'inici i reactivar l'atenció de l'alumnat).

2. Treball en equips

10 minuts

Cadascun dels equips disposa de la targeta amb unes preguntes assenyalant en quin punt de l'exposició s'han de fixar. Si també és possible, es pot entregar als equips un exemplar del còmic sobre el qual van a treballar, si es disposa d'un exemplar. S'anima a l'alumnat a que es coordinen per a preparar les respostes, ja que hauran d'explicar a la resta del grup el contingut dels panells o materials que els ha segut assignat.

Els talleristes es passegen aclarint dubtes i al cap d'uns 8 minuts van recollint de nou les targetes de mans de l'alumnat i el van cridant per que tornen a l'inici de l'exposició.

3. L'Exili

9 min.

Comença la visita guiada a l'exposició explicant que aquesta disposava originalment de 4 blocs originalment, que anirem recorrent, i hem sumat a més dues vitrines que acompanyen a l'exposició amb materials cedits per ACNUR i Metges Sense Fronteres que fa referència al treball que desenvolupen d'atenció a migrants i refugiats. Un últim bloc està dedicat a mostrar com s'enfoquen les migracions als centres d'educació secundària (ESO, escoles d'adults i cicles formatius).

El bloc dedicat a l'**exili** comença amb una bateria de preguntes al grup, Què vol dir exili? Qui exili va marcar l'Espanya del segle XX? A partir de les respostes s'explica la importància de l'exili republicà en 1939 i concretament de gener del 39 quan 1 milió de persones abandonaren Catalunya front l'avanç de l'exèrcit franquista. Per a il·lustrar-ho es mostra i es comenta breument una de les imatges icòniques d'aquells fets.

S'explica també que els republicans exiliats no varen tindre una bona acollida a França i es fan preguntes i observacions sobre les imatges del primer panell de l'exposició que reflexa un dels dibuixos de Josep Bartolí on es poden veure diferents escenes: la massa d'exiliats tancada al camp, els soldats que el controlaven i la violència amb que apallissen a un refugiat. Amb açò es dona pas al primer equip

Equip 1: Josep Bartolí

Els alumnes hauran d'explicar qui era Josep Bartolí i els aspectes més ressenyables de la seua biografia. El docent procurarà dirigir les respostes dels alumnes amb noves preguntes i anar completant la informació amb els seus comentaris.

Remarquem que va ser un artista que va passar per camps de concentració i va escapar *in extremis* d'acabar involucrat en la II Guerra Mundial. Fuig a Mèxic on es relaciona amb Frida Kalho i després als EUA on acaba treballant a Hollywood i Nova York. Com altres personalitats de l'exili, va morir exiliat, tot i que la mort de Franco li haguera permès tornar a Espanya.

4. Del gran trauma al Underground

18 min.

Com a presentació del bloc 2 es pregunta a l'alumnat a què farà referència eixe «gran trauma». La resposta obvia és que a la Guerra Civil, però també ens aprofita per introduir la **postguerra** i no sols per l'aspecte de la repressió franquista, sinó també perquè són els «**anys de la fam**» que va marcar a tota una generació que la viure. Es preguntem, què fa la gent quan està passant fam i dificultats? Migrar. En Espanya sota el franquisme es produïren dos processos migratoris. En primer lloc un **éxode rural** que s'explica en part pel fet que la dictadura vol evitar les migracions exteriors fins els anys 60 (es sospitava que les persones que volien emigrar a l'exterior en realitat fugien de la dictadura). Explicuem el concepte d'éxode rural i passem a l'exemple, que es reflexa en el còmic «Petrilla, la sirvienta Palurdilla».

Equip 2: «Petrilla, la sirvienta Palurdilla»

L'alumnat haurà d'explicar què passa al còmic (en essència, que la servent mostra molta ignorància i no para de provocar situacions còmiques) i a partir

d'ací, enllacem amb el concepte d'èxode rural: Perquè és tan ignorant? Que vol dir *palurda*? Que vol dir *paleta*? (Són sinònims). S'explica que fa referència a una persona ignorant, però específicament a una persona del món rural que desconeix com funciona la ciutat. Perquè les persones del món rural eren tan ignorants? I específicament perquè el còmic es centra en una figura femenina? Llavors es reflexiona amb l'alumnat sobre el fet que a les zones rurals era més complicat escolaritzar a xiquetes i xiquetes i suposava uns costos que moltes famílies no podien o volien cobrir. En cas de necessitat l'aposta era sempre escolaritzar als barons, ja que el rol femení sota el franquisme estava més vinculat al treball domèstic. Açò explica un major analfabetisme entre les dones educades sota el franquisme que encara és visible entre les persones més majors.

Però sota el franquisme també es començà a produir una emigració exterior com es veu a «Garafia»

Equip 3 «Garafia»

L'equip ha d'explicar qui és Elias Taño i quina història explica al seu còmic. Essencialment una història de migració (la dels seus avis) en la que els canaris migraven a Venezuela. Cal remarcar que en els anys 50 Venezuela era un país més ric que Espanya per les seues reserves de petroli, però la situació ara és la contrària i des de fa una dècada és un país amb greus problemes econòmics. Es pregunta a l'equip quina cosa els crida més l'atenció. Poden haver varies respostes: l'ús del color al còmic (Blau per a Canàries, Marró per a Venezuela, roig per a la tensió i la violència), els insults, com es tracta als migrants, però allò que interessa ressaltar és una de les vinyetes inspirada en aquesta imatge, que es mostra a l'alumnat:

Imagen de los tripulantes de "La Elvira" a su llegada a Puerto de Garupano, Venezuela, en Mayo 1949.

**Apresados en Venezuela
160 inmigrantes ilegales Canarios**

La imatge dona lloc a diferents comentaris i preguntes: Aquesta imatge vos sona familiar? (Sí, recorda a les notícies recurrents sobre l'arribada de pateres). Cal remarcar que els espanyols no sempre emigraven legalment, començant pel fet que la dictadura no volia, i tampoc eren sempre ben rebuts en altres països. A més cal fer la reflexió de que cap país està lliure d'acabar sent un país d'emigrants.

Equip 5: Història d'Anna en Santa Coloma

L'equip ha d'explicar la història que narra el còmic (Si cal, amb ajuda del docent): Anna és una xiqueta migrant andalusa que arriba a Catalunya (èxode rural) i queda deslumbrada per la ciutat de Barcelona, moderna i plena de llums. Quan es desperta al dia següent, però el panorama és molt diferent. Els seus pares li expliquen que no va a viure a Barcelona sinó a Santa Coloma de Gramanet. Anna veu Santa Coloma com un lloc lleig, perquè viu a un barri de barraques (*Chabolas*) de autoconstrucció. Es mostra a l'alumnat una foto i s'explica que el barraquisme (*chabolismo*) va ser un greu problema durant els anys 60 i 70 a l'extraradi de les grans ciutats. Allà anaven a parar els migrants pobres que no es podien permetre un habitatge propi. Una situació que té paral·lelismes en l'actualitat, sense arribar a tanta gravetat.

5. Migracions Globals

8 min.

Passem al bloc 3 de l'exposició, el de les migracions del segle XXI, que totes i tots coneixen de manera directa o per els mitjans. Es pregunta a l'alumnat si ara es pot dir que Espanya és un país de Immigrants o d'Emigrants i tots tenen clar que predomina la Immigració. I com arriben els migrants a Espanya? La resposta habitual és «en barco o patera» però la realitat és que l'entrada irregular de migrants en patera sempre representa menys d'un 10% del total. Predominen els migrants de la UE i d'Amèrica Llatina que entren de manera regular amb visats turístics, tot i que sovint es queden després de manera irregular.

I quin tipus de treball fan els immigrants? La resposta és que habitualment al camp o servei domèstic.

Equip 7: En bandada

L'equip 7 explica la història que reflexa «En Bandada», la de les dones de Nicaragua que treballen al servei domèstic a Bilbao, cuidant gent major. Es pregunta si és un treball agradable i coneixen casos semblants. La resposta és que no és agradable i permet reflexionar sobre el fet que els migrants venen a cobrir determinats treballs que els espanyols no volen cobrir. Al còmic en ocasions l'alumnat comenta altres

detalls com el fet que les dones viuen separades de la família, que es queda als països d'origen durant anys.

Equip 8: Vitrina de Metges Sense Fronteres

L'equip 8 ha de descriure el contingut de la vitrina 8 i els objectes que l'acompanyen. Reflexa el treball del buc de rescat de MSF «Geo Barents» amb materials com l'equipació que s'entrega als migrants (muda de roba i aliments bàsics). Es mostren també dos exemples de paquets de menjar de 2015 i 2023, amb el que es veu l'evolució. Finalment, l'armilla salvavides «oficial» i el neumàtic que usen els migrants com a substitut.

6. Epíleg (I cloenda)

5 minuts

Com a cloenda de la visita està el bloc 4 dedicat a “altres mirades sobre les migracions” i en concret és interessant el còmic “esclavos del trabajo”:

Equip 9: Esclavos del trabajo

L'equip haurà d'explicar la història narrada en les vinyetes: la protagonista és una migrant polaca a Suècia que acaba descobrint les dificultats per trobar treball. A més descobreix que la seua situació laboral, per molt que siga blanca i europea, mai serà igual que la de una persona de Suècia, ja que es té tendència a abusar dels migrants. Per contra es troba per damunt dels migrants del sud global (Àsia, Àfrica i Llatinoamèrica) que pateixen més precarietat i abusos.

A partir d'aquest exemple es pot fer una reflexió final sobre el fet que ningú està lliure d'haver de migrar i acabar patint abusos, com li passa a molts espanyols i espanyoles encara hui a la UE.